

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1968.3.04>

A. LIEBMAN

MUUDATUSTEST EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI TAKTIKAS 1928.—1929. a.

Kahekümnendate aastate keskpaiku jätkus kapitalismi suhteline stabilisatsioon, mis kutsus töölisklassi mitmesugustes kihtides kogu maailmas esile reformistlikke illusioone. Sotsiaaldemokraatlike parteide parempoolne juhtkond aga, kasvades üha enam kokku kapitalistliku riigiaparaadiga, tugevdas kommunistide ja teiste aktiivsete tööliste vastast võitlust mitte ainult töölisorganisatsioonide tegevuse ärakeelamise ja mitmesuguste ähvardustega nende aadressil, vaid isegi töötajate demonstratsioonide tulistamisega. Kõik see kutsus kommunistlikult meelestatud tööliste hulgas esile õigustatud viha ja nõrdimuse ning ideoloogilise võitluse tugevnemise. Pikemaks ajaks sattus hädaohtu kommunistide poolt 1921. aastast peale peamise taktikalise ülesandena ettenähtud ühisrinde taktika rakendamine.

Stabilisatsiooniperioodi lõppemisega ning kapitalismi üleminekuga uude arenemisfaasi teravnes konflikt proletaarse liikumise kommunistliku ja sotsiaaldemokraatliku suuna vahel. See toimus ajal, mil fašismioht enam kui kunagi varem nõudis töölisklassi ühisrinde loomist ning äärmiselt nõtket taktikat selle teoks tegemisel.

Kuid Kominterni juhtivate organite poolt vastuvõetud otsustes ja programmilistes seisukohtades kommunistlike parteide taktika kohta võitluses töölisklassi enamuse pärast hakkas 1920-ndate aastate teisest poolest alates esinema ebaõigeid, sisult sektantlikke formuleeringuid.

Et EKP kuulus tol ajal Kominterni ja juhendus oma töös rahvusvahelise kommunistliku tööliikumise keskuse poolt väljatöötatud programmilistest seisukohtadest, mõjutasid viimased arusaadavalt ka tema tegevust.

Käesolevas artiklis on täiendavate andmete ja allikmaterjalide alusel püütud analüüsida mõningaid EKP taktikas aastail 1928—1929 toimunud muutusi ja selgitada neil aastail esinema hakanud sektantlike seisukohtade gnoseoloogilisi juuri.

*

Kapitalismi suhtelise stabiliseerumise perioodil seisis EKP ees endiselt tähtsaima ülesandena võitlus töölisklassi enamuse pärast. Ka nendel aastatel oli selle probleemi lahendamisel olulise tähtsusega ühisrinde taktika õige rakendamine. 1928. aastal «Kommunistis» avaldatud artiklist «Milleks on tarvis töörahva ühist väerinda» on näha, et EKP Keskkomitee mõistis õigesti ajajärgu põhilisi ülesandeid. «Kommunistiline partei ei saa töörahvast võidule viia,» kirjutati selles artiklis, «kui töörahva enamus teda oma juhiks, oma usaldusmeheks ja eestvõitlejaks ei pea, partei hüüdsõnu ellu ei vii, partei lipu all kurnajate klassile ja kurnajate agentidele parajal silmapilgul kallale ei tungi, et proletariaadi diktatuuri maksuma panna. Partei peab oskama hulkadele ligi minna, peab olema liha töörahva lihast ja luu tema luust.»¹ Selle saavutamiseks, öeldi artiklis edasi, peab EKP oma mõju alla saama kõik töörahva organisatsioonid ja rakendama «kohast taktikat, niisugust võitlusviisi, mis kommunistlike partei õige iseloomu hulkadele selgeks teeb ja kõiksugused töörahva petjad (sotsid, asunikud ninamehed jne.) paljastab».²

¹ «Kommunist» 20. sept. 1928.

² Sealsamas.

Hoolimata sellest, et Eesti Sotsialistliku Töölise Partei (ESTP) liidrid püüdsid kodanlusega klassikoostöö saavutamise poliitikat ajades töölisklassi faktiliselt relvadeta jätta, oli vaja, et EKP ei jätaks seda parteid oma tegevusorbiidist välja, vaid jätkaks endiselt sellesse parteisse kuuluvate lihtliikmete hulgas revolutsioonilise töö tegemist, et neid ära kiskuda oma reformistlike juhtide mõju alt. Juba 1920. aastal rõhutas V. I. Lenin, et ühisrindede oskuslikul rakendamisel toetavad seda ka ajutised kaasajooksjad kodanluse leerist. Ta kirjutas, et võita saab «ainult suurimate jõupingutustega ja *tingimata* kõige hoolikamalt, tähelepanelikumalt, ettevaatlikumalt ja osavamalt ära kasutades nii iga vähimatki «mõra» vaenlaste vahel».³ See aga tähendas, et oli tarvis rakendada elav dünaamiline taktika, mis tähelepanelikult reageerib sageli ja kiiresti muutuva klassivõitluse avaldustele.

Niisugust taktikat nõudis ka Kominterni VI laiendatud pleenum (1926), märkides, et on vaja «tulla otsustavalt, julgelt ja siiralt vastu tööliste, kes võitluses kodanluse vastu taotlevad ühineda sotsiaaldemokraatlike töölistega ühe või teise praktilise aktsiooni läbiviimiseks ka kõige minimaalsemate loosungite alusel, suhtuda sotsiaaldemokraatlikesse töölistesse tähelepanelikult, seltsimehelikult ja konkreetselt, et võimaldada neil minna koos meiega kodanluse vastu».⁴

Kahjuks ei pidanud EKP nendest soovitustest alati kinni, nagu paljud teisedki Kommunistlikku Internatsionaali kuuluvad parteid neil aastail.

1919. aasta märtsis V. I. Lenini juhtimisel loodud rahvusvahelise revolutsioonilise organisatsiooni Kommunistliku Internatsionaali eesmärgiks oli võita kommunismi poole valdav enamuse maailma kõigi maade töölisklassist ja töörahva teistest kihtidest ning võidelda kapitalistliku korra kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kehtestamise eest. Komintern taastas Esimese maailmasõja ajal katkenud eri maade töötajate sidemeid ja laiendas neid.

Kominterni astunud kommunistlikud parteid olid oma enamikus tekkinud pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni sotsiaaldemokraatlikest parteidest lahkulõõmise tulemusena ning seetõttu säilis neil mõneks ajaks veel sotsiaaldemokraatlike vaadete igandeid. Ainult sõjaeelse töölisklassi võitluskogemusi omades tuli noortel kommunistlikel parteidel otsida uusi, seni veel tallamata teeradu, tegutseda ja karastuda sõjajärgsete võitluste kõige keerulisemates ja murrangulistes tingimustes. Komintern aitas noortel kommunistlikel parteidel omandada marksistlik-leninlikku teooriat ja õpetas seda loovalt kasutama antud maade konkreetses tingimustes.

Juba Kominterni III ja IV kongress (1921 ja 1922) kriipsutasid oma otsustes alla osaliste nõudmistele eest peetava võitluse suurt tähtsust, sest ilma selleta ei saa töölisklassi viia lõppeesmärgi kättevõitmisele. Selleks et kaitsta kodanluse eest töölisklassi igapäevaseid, alalisi vajadusi, olid kommunistid valmis minema koos kõigi töölistega, ka nendega, kes kuulusid teistesse parteidesse või rühmitustesse, minema koos kõigi parteitutega.⁵

Selline kommunistlike parteide laiahaardeline leninlik taktika avas kommunistidele kindla perspektiivi võita rahvamassid, sealhulgas ka mahajäänud kihid, enda poole ning tõusta oma riigis töölisliikumise tõeliseks avangardiks. Seal, kus kommunistlikud parteid oma igapäevases töös ka tegelikult nendest otsustest juhendusid, saavutasid nad kodanlusvastases võitluses suurepäraseid tulemusi. Saksamaal näiteks toetasid laiad massid 1925.—1926. aastal Saksamaa Kommunistlikku Partei, kui viimane esitas kõigile mõistetava ja täiesti realiseeritava endistele vürstidele kuulunud omandi eksproprieerimise loosungi.⁶ Tšehhoslovakkia Kommunistlik Partei juhtis 1926. aastal edukalt töötajate võit-

³ V. I. Lenin, «Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis. Teosed, 31. kd. Tallinn, 1955, lk. 51.

⁴ Коммунистический Интернационал в документах, 1919—1932. Под редакцией Бела Куна. М., 1933, lk. 543.

⁵ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 197, 300, 301.

⁶ Vt. lähemalt Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Bd. 4. Berlin, 1966, lk. 107—212.

lust tollitariifi ja nn. kirikuseaduste vastu.⁷ Seades üles töörahva hulkade elulisi huve kajastavaid Töörahva Ühise Väerinna nõudmisi, saavutas ka EKP aastail 1922—1923 häid tulemusi. 12 nõudmist said aluseks, mille najal suurenes töölisorganisatsioonide mõju rahvahulkades. Nende nõudmiste eest võideldes tugevnesid nad ka ise, suurenes kommunistide juhtiv osa nende töös. Ühise Väerinna platvorm sai töörahva poliitilise mobiliseerimise mõjuvaks vahendiks.⁸

Kuid Kominterni põhiliselt õige taktikalise suuna üksikasjalikumal kindlaksmääramisel esines 20-ndate aastate keskpaiku ka mõningaid moonutusi ja liialdusi. Nii püüdis näiteks Kominterni V kongress (1924) formuleerida üldisi ja iga maa kohta kehtivaid ning kõike kommunistlike parteide jaoks rakendatavaid ühisrindede taktika meetodeid. Tegevusühtsuse saavutamine nähti ette ainult «altpoolt». Parteide ja mitmesuguste organisatsioonidega lubati pidada «ülaltpoolt» läbirääkimisi alles siis, kui «altpoolt» oli eelnevalt saavutatud ühtsus. Arusaadav, et selline taktika šabloonilisus takistas parteidel kohandada oma tegevust konkreetsele olukorrale.⁹

Suunates 20-ndate aastate keskpaiku õigusega pealöögi parempoolse oportunisti vastu, ei pidanud Komintern alati järjekindlalt võitlust «pahempoolsete» sektantlike vigade ja väärkujutelmade vastu. Nii tehti 1926. aastal «pahempoolsete» mõjul varasemasse üldise olukorra õigesse hinnangusse parandus, mille peamine sisu seisnes selles, et rida kapitalistlike maid seisvat juba revolutsioonilise kriisi ees ning et vastavalt sellele peavad kommunistlikud parteid võtma suuna revolutsioonilise kriisi peatsele küpsemisele.¹⁰ J. V. Stalin sõnastas 1924. aastal nn. strateegilise põhireegli, mis tegelikult oli skemaatiline ja moonutas V. I. Lenini õpetust. Selle kohaselt tuli kommunistlikel parteidel suunata oma pealöökk revolutsiooni kõigil etappidel vahepealsete kokkuleplike jõudude ja parteide pihta.¹¹ Kominterni VI kongressi (1928), otsustes defineeriti sotsiaaldemokraatiat kui fašismi «kaksikvenda», kui fašismi «möödukat tiiba» ja anti formuleering «klass klassi vastu».¹² Seegi lingis pahempoolsete sektantlike nähtuste tugevnemise rahvusvahelises kommunistlikus liikumises.

Kõik need pahempoolsed tendentsid avaldasid kahjulikku mõju kommunistlike parteide tegevusele masside enda poole võitmisel. Neist lähtudes ei leidnud kommunistid sageli toetust ega arusaamist. Sektantlikud vaated hakkasid levima ka tööliklassi osalistele nõudmistele. Majanduslikule võitlusele otsekui selga pöörates esitati sageli teadlikult selliseid nõudmisi, mille elluviimine kapitalismi tingimustes oli võimatu. Arvati, nagu tabavalt märgivad Kommunistliku Internatsionaali ajaloo uurijad B. Leibson ja K. Sirinja, et just niisuguste nõudmistega on võimalik rahvamassi «üles raputada» ja teda otsustavasse võitlusse viia.¹³ Tegelikult aga oli kõik see kommunistlikele parteidele vaid takistuseks töötajate enamuse enda poole võitmisel. Ka Eestimaa Kommunistliku Partei tegevuses võime 20-ndate aastate teise poole lõpul kohata selliseid nähtusi.

Terve rea objektiivsete ja subjektiivsete põhjuste tulemusena kasvas Eestis kapitalismi suhtelise stabiliseerumise aastatel ESTP mõju mitte ainult organiseerimata, vaid ka organiseeritud töölikklassile.

Võitluses tööliklassi enamuse pärast oli Eestimaa Kommunistlikul Parteil vaja kõiki neid muudatusi oma taktikas arvestada. Näib, et EKP Keskkomitee seda esialgu tegigi. 1926. aasta algul, III Riigikogu valimiskampaania eel, tegi ta ESTP Keskkomiteele ettepaneku minna valimistele koos.¹⁴ Ka hiljem jätkas EKP Keskkomitee kontakti otsimist

⁷ История Коммунистической партии Чехословакии. М., 1962, lk. 255—265.

⁸ Vt. lähemalt A. Lebbin, Eestimaa Kommunistlik Partei võitluses töörahva ühisrindede eest (1921—1924). Tallinn, 1964, lk. 130—168.

⁹ Vt. lähemalt Б. М. Лейбзон, К. К. Шириня, Поворот в политике Коминтерна. М., 1965, lk. 37—40.

¹⁰ Sealsamas, lk. 39.

¹¹ J. V. Stalin, Oktoobrirevolutsioon ja vene kommunistide taktika. Teosed, kd. 6. Tallinn, 1948, lk. 378—379.

¹² Коммунистический Интернационал в документах, lk. 775—778, 782 и т. д.

¹³ Б. М. Лейбзон, К. К. Шириня, Поворот в политике Коминтерна, lk. 41.

¹⁴ Vt. A. Liebman, EKP taktika Riigikogu valimistel 1926. ja 1929. aastal. Rmt.: Tõid EKP ajaloo alalt III. Tallinn, 1968, lk. 192—193.

ESTP-ga. Ehkki EKP Keskkomitee teadis, et ESTP liidrid ei nõustu kunagi kommunistide või revolutsiooniliste tööliste ettepanekutega, oli selliste ettepanekute propageerimisel oma mõte. See aitas ESTP tegelasi töörahva silmis paljastada ning võimaldas revolutsioonilistel töölistel luua kontakti nende ESTP liikmete ja aktivistidega, kes ausalt püüdsid kaitsta proletariaadi huve. Kokku võttes võimaldas see kasutada Eesti Sotsialistlikus Töölise Parteiis tekkinud vastuolusid klassivõitluse huvides. «Ühise väerinna küsimuses,» ütles J. Anvelt oma ettekandes partei taktika kohta EKP 1926. aasta novembrikonverentsil, «teeb kommunistlik partei endiselt sotsidele ettepaneku ühist väerinda asutada ja kui sotsid sellest tagasi hoiavad, siis tuleb neid paljastada.» «Sageli arvatakse, et see on ainult paljastamise abinõu sotside vastu,» lisas J. Anvelt ja selgitas: «See pole aga mitte meie ainus ülesanne, peab ühes sellega kasvatama ka tööliste usku oma jõu sisse.»¹⁵

Siiski tundub, et võitluses tööliklassi enamuse pärast hakkas EKP Keskkomitee vastavalt Kominterni V kongressi poolt formuleeritud ühisrindede taktikale otsima koostöö võimalusi ainult «altpoolt», mitte aga enam ESTP Keskkomiteega, s. o. «ülalt». Järgmistel aastatel (kuni 1933. aastani) ei teinud EKP Keskkomitee enam ESTP Keskkomiteele ettepanekuid ühisteks väljaastumisteks. Samuti ei teinud kommunistid ega nende juhtimise all tegutsevad pahempoolsed töölisorganisatsioonid märkimisväärseid katseid kohalike ESTP organisatsioonide kaasatõmbamiseks ühistele üritustele. Küll aga püüdis EKP ametiühingute suhtes kuni 1928. aasta lõpuni rakendada ühisrindede taktikat nii «alt» kui ka «ülevalt».

Eestis kujunenud sisepoliitilises olukorras nihkusid ESTP liidrid üha enam paremale poole. Kui 1928. aasta lõpul tekkis järjekordne valitsuskriis ja III Riigikogu esimees tegi ESTP liidri A. Reile ettepaneku moodustada uus valitsus, ei ütelnud ESTP Keskkomitee sellest ära. 22. novembril 1928 võttis ESTP Keskkomitee ja ESTP Riigikogu rühma ühine koosolek vastu resolutsiooni, et «Reil tuleks ettepanek vastu võtta».¹⁶ Detsembri algul ametisse astunud A. Rei valitsus koosnes kaheksast ministrist, kaasa arvatud ka riigivanem (kes oli põhiseaduse järgi peaministri õigustes). Peale A. Rei said ministriportfelli veel ESTP liidrid L. Johanson ja A. Oinas, kes haarasid ministriumide liitumise tulemusena enda kätte kodanliku riigi võtmeasutused tööstuse, kaubanduse, rahanduse, hariduse, töö ja hoolekande alal.¹⁷ Peale ESTP liidrite astusid uude valitsusse ka tööerakondlased, asunikud ja kristlased. Eemale jäid Põllumeestekogud ja Rahvaerakond.

See, et Eesti kodanlus laskis pahempoolsed sotsiaaldemokraadid ajutiselt riigitüürile, tähendas seda, et ta mõistis oma võimu ebakindlust ja asus manööverdama. A. Rei valitsuse moodustamine oli valitseva klassi kriisi tunnuseks. Tööliklassi lõhestamise huvides oli vaja riigivalitsemisele kaasa tõmmata pahempoolseid sotsiaaldemokraate. Sama taktikat kasutas neil aastail ka mitmete teiste maade kodanlus. Nii tegutses Lätis 1926. aasta detsembrist kuni 1928. aasta jaanuarini nn. pahempoolne koalitsioonivalitsus, kelle eesotsas, ühtlasi ka siseministriks, oli sotsiaaldemokraatide liider M. Skujenieks. Ülejäänud kaheksast ministrist olid neli sotsiaaldemokraatliku partei Keskkomitee liikmed.¹⁸ Soomes oli 1926. aasta detsembrist kuni järgmise aasta lõpuni võimul pahempoolse sotsiaaldemokraatliku partei liidri V. Tanneri valitsus.¹⁹ 1928. aasta juunis moodustati Saksaamaal koalitsioonivalitsus, kus sotsiaaldemokraatliku partei liider Herman Müller sai kantsleriks. Peale H. Mülleri kuulusid valitsuse koosseisu tuntud pahempoolsed sotsiaaldemokraadid Rudolf Hilferding (rahandusministrina), Carl Severing (siseministrina) ja Rudolf Wissel (tööministrina).²⁰ 1929. aasta algul moodustati Inglismaal MacDonaldi leiboristlik valitsus.

¹⁵ ЕКРА (= Eestimaa Kommunistliku Partei Arhiiv), f. 6495, nim. 1, s. ü. 171, l. 39—40.

¹⁶ ЕКРА, f. 137, nim. 1, s. ü. 151, l. 45.

¹⁷ «Riigi Teataja Lisa» 1928, nr. 100, lk. 2449; «Riigi Teataja» 1929, nr. 28, lk. 255.

¹⁸ История Латвийской ССР. Том 3. Рига, 1958, lk. 312; Очерки Коммунистической партии Латвии II. Рига, 1966, lk. 118.

¹⁹ Из истории Коммунистической партии Финляндии. М., 1960, lk. 69.

²⁰ Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, Bd. 4, lk. 166.

Sellise manöövriga lootis kodanlus töölisklassi rahustada, kuulutades, et «töölise esindajad» on isegi valitsuse eesotsas. Ka lootis ta sellega taltsutada kodanluse enese üksikuid opositsioonilisi rühmitusi ning allutada parempoolsete sotsiaaldemokraatide kaudu tugevamini oma mõjule arvukat väikekodanlikku massi, andes sellele ajutiselt näilise tegevusvabaduse. Reformistlike sotsiaaldemokraatlike liidrite valitsusse astumises avaldus nende kokkukasvamine kodanliku valitsusaparaadiga.

Ehkki kodanlik ajakirjandus püüdis demagoogilistel eesmärkidel kujutada ESTP liidreid kodanluse vaenlastena, rääkis ta mõnikord avameelsuse hoos ka neile pandud poliitilistest ülesannetest.²¹ Juba 1923. aastal kirjutas kodanluse suurim ajaleht «Päevaleht»: «Meie teame ainult seda, et sotsialistid valitsuses olles omavahel päris kodanlist juttu ajavad ja kõigi «kodanliste abinõude» poolt valitsenise alal on, suure publikumi ees aga hoopis teise näoga esinevad. . . . Meil ei ole ideelisi sotsialiste nii palju, kui just sotsiaalkarjeriste, puhtkodanlise mõtteviisiga sotsialiste, kelle suus sotsialistlikud hüüdsõnad ja loosungid isegi nende kellukeste sarnased ei ole, mis kumiseks.»²² Kodanlik ajakirjandus jäi rahule valitsuse deklaratsiooniga, mille riigivanem-peaminister A. Rei Riigikogule esitas, ja leidis, et uue valitsuse poliitika ei ohusta mingil määral kodanluse huve.

Seni olid ESTP liidrid töörahvale kõikjal lubanud rahuldada tema nõudmisi. Nüüd kutsusid nad töölisklassi üles ühiselt töötama majanduslike raskuste ületamiseks rahulikus vaimus. Demagoogilistel eesmärkidel esitasid ESTP liidrid terve rea seaduseelnõusid, mille ülesandeks oli silmakirjalikult näidata, kui väga töörahva hädad neil südamel on. Püüdes töölisklassi klassivõitlusest eemale kiskuda, olid parempoolsed sotsiaaldemokraatlikud liidrid lubanud, et kui nad võimu juurde pääsevad, siis tegutsevad nad proletariaadi ja töötavate masside huvides. Ka oma minekut kodanlikku koalitsioonivalitsusse seletasid nad proletariaadi huvidega, kuna valitsuses olles suutvat nad töörahva heaks teha seda, mida vastasrinnas olles ei saavat.²³ K. Asti poolt sõnastatud teesiga, et riigivõimuaparaat peab saama «klassivõitluse relvaks sotsialistide käes»²⁴, õigustasid ESTP liidrid masside ees A. Rei asumist kodanliku Eesti riigivanema kohale.

Töölisklassi petmiseks esitasid parempoolsed sotsiaaldemokraadid suure kära saatel III Riigikogule «Töölise kuritahtlase ekspluateerimise vastu võitlemise seaduse», mille kodanlus kerge vaevaga läbi kukutas. Teiseks «silmapaistvamaks» ESTP liidrite-valitsusliikmete algatuseks oli pagarite öötöö keelu seadus, mis ka tegelikult vastu võeti, sest suurtooturitele oli kasulik läheneva kriisi tingimustes piirata väikeste ettevõtete liigagarust. See seadus aga ei jäänud kuigi kauaks kehtima. Sellega lõppesid reformistlike sotsiaaldemokraatide tegelaste «teened» töölisliikumisele.²⁵

A. Rei kui peaministri tegevus näitas, et kõige tähtsamal kohal seisid tal kodanliku riigi huvid. Töölisklassi suhtus A. Rei valitsus vaenulikult nagu tema eelkäijadki. Tema võimuletuleku esimestel päevadel arreteeriti paljud töölisaktivistid ja suleti pahempoolne töölisajaleht «Edasi».²⁶

Opositsioonis olles olid parempoolsed sotsiaaldemokraadid korduvalt rääkinud sõjaseaduse kaotamise vajadusest. Ka võimule tulles kinnitas A. Rei oma valitsuse deklaratsioonis, et sõjaseadus olevat ülekohtune ja sellepärast olevat vaja see kaotada.²⁷ Kuid juba 19. detsembril pikendas sama valitsus sõjaseaduse kehtivust.²⁸

²¹ Vt. O. Elango, Eesti kapitalismi ajutise, ebakindla stabilisatsiooni aastail (1925—1929). Tallinn, 1958, lk. 94.

²² «Päevaleht» 26. märtsil 1923.

²³ EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 118, l. 29.

²⁴ Sealsamas, l. 27.

²⁵ Vt. E. Plotnik, Kodanliku parlamentarismi kokkuvarisemine maailma majanduskriisi aastatel ja fašistliku diktatuuri kehtestamine Eestis (1929—1934). Käsikirjaline väitekirja ajalookandidaadi kraadi saamiseks. Säilitatakse EKP Keskkomitee Ajaloo Instituudi raamatukogus. Tartu, 1954, lk. 160—162.

²⁶ O. Kuuli, A. Liebman, H. Saarniit, Töörahva riigi eest. Tallinn, 1967, lk. 261.

²⁷ III Riigikogu protokollid, 7. istungjärk Tallinnas 1928, vg. 938.

²⁸ Sealsamas, vg. 1118.

On arusaadav, et need rahvakihid, kes olid sattunud tollal sotsiaaldemokraatia laialulusliku demagoogia mõju alla ja kes J. Anveldi väljenduse järgi hõljusid ikka veel «parlamentlistes pettekujutlustes»²⁹, ootasid sotsiaaldemokraatide poolt juhitavalt valitsuselt rohkemat kui puhtkoodanlikult valitsuselt. Sellepärast suhtusid nad A. Rei valitsusse teisiti kui puhtkoodanlikku koalitsioonivalitsusse. Sisaldas ju 1928. aasta detsembris avaldatud valitsuse deklaratsioon oma põhilises osas — tōsi küll, vägagi tagasihoidlikus vormis — ESTP programmilisi nõudmisi.³⁰ Eestis oli seega näiliselt tekkinud olukord, kus ESTP oleks pidanud oma «revolutsiooniteooriat» proovima rakendada.

EKP taktika A. Rei valitsuse suhtes oleks pidanud olema selline, mis rahvahulkadel oleks aidanud vabaneda demokraatlikest illusioonidest, oleks veennud neid ESTP liidrite poliitika kontrrevolutsioonilises olemuses. Oma igapäevases agitatsioonitōös oleks EKP pidanud paljastama A. Rei valitsuse reaktsioonilist, tōõrahvavastast poliitikat. Arvestades reaktsiooni (isegi fašistlike elementide) tugevnemise ohtu Eestis, oleks tulnud oma väljaannetes ja üleskutsetes nõuda, et see valitsus, kui ta tahab tōesti olla pahempoolne, võtaks tarvitusele resolutsed abinōud tōõrahva poliitilise ja majandusliku olukorra parandamiseks ning pealetungiva reaktsiooni taltsutamiseks.

Tōsi küll, EKP Keskkomitee teadis ette ära, et A. Rei valitsus ja tema koosseisu kuuluvad parempoolsed sotsiaaldemokraadid ei võta neid õigustatud nõudmisi kuulda. Kuid sellised nõudmised oleksid olnud adresseeritud mitte niivōrd ESTP liidritele, kui vōrd tōõliste. ESTP liidrite paljastamine ja reaktsioonivastase vōitluse edu olenes tōõliste revolutsioonilisest aktiivsusest, laialdaste tōõlishulkade tegevusūhtsusest.

Nagu tōestavad Lätimaa Kommunistliku Partei ajaloo uurijad V. Miške³¹ ning J. Steimanis³², oli Lätimaa KP sellist taktikat kasutanud muuseas ka sotsiaaldemokraat M. Skujenieksi juhtimisel 1926. aasta detsembris vōimuletulnud valitsuse suhtes. Nii kirjutavad mõlemad autorid, et Lätimaa KP Keskkomitee kutsus 1927. aastal tōõlisi üles rakendama resolutsedid samme selleks, et «pahempoolne valitsus» võtaks tarvitusele abinōusid fašistliku pōõrde ärahoidmiseks: võtaks relvad ära fašistlikelt organisatsioonidelt ja likvideeriks need ning kihutaks riigiparadist ja armeest vālja fašistlikud elementid. Lätimaa Kommunistlik Partei paljastas ministreid-sotsiaaldemokraate, kes kaitsesid kodanluse huve. Samal ajal teatas aga Lätimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee, et ta toetab «pahempoolse valitsuse» iga sammu, mis on suunatud fašistlike jõudude nõrgestamisele.

Lāti sotsiaaldemokraatide liidrite osavōtt «pahempoolsest valitsusest» diskrediteeris neid tōõrahva hulkade silmis. Sotsiaaldemokraatlikus parteis endas aktiveerus vastasrind. Partei XIII kongressil, mis toimus 1928. aasta mais, liitus opositsiooniga üle kolmandiku delegaatidest. Opositsiooni esindajad olid sunnitud tunnistama, et tōõliste hulgad pūūdlevad ūhisrinde poole ja pōõravad selja sotsiaaldemokraatlikule parteile.³³

Lätimaa Kommunistlik Partei selgitas massidele, et sotsiaaldemokraatlike liidrite poolt aetav tōõrahva lõhestamise poliitika soodustab fašistlike jõudude tugevnemist. Ta nāitas, et ainult tōõtajate hulkade revolutsioonilise ūhisrinde abil on vōimalik fašismile teed tōkestada. Lätimaa Kommunistlik Partei kritiseeris teravalt sotsiaaldemokraatlikke liidreid, kes kummardasid kodanliku demokraatia ees.

Kahtlemata oli Lätimaa Kommunistliku Partei taktika sotsiaaldemokraat M. Skujenieksi valitsuse suhtes õige. See aitas kaasa Lätimaa Sotsiaaldemokraatliku Tōõliste Partei liidrite poliitika kontrrevolutsioonilise olemuse paljastamisele ja rahvahulkades levinud demokraatlikest illusioonidest jagusaamisele.

Kui Eestis tuli vōimule ESTP liidri A. Rei valitsus, hakkas EKP puhuti kasutama

²⁹ J. A(nvelt), Lorikogu valimised Eestis. «Edasi» (Leningrad) 23. juulil 1929.

³⁰ Vt. Eesti Sotsialistliku Tōõliste Partei tegevusprogramm. Tallinn, 1925; Eesti Sotsialistliku Tōõliste Partei valimisplatvorm III Riigikogu valimistel. «Ūhendus» 27. märtsil 1926; Vabariigi valitsuse deklaratsioon. «Rahva Sōna» 10. det. 1928.

³¹ V. Miške, Buržujskās Latvijas pirmā sotsiāldemokrātiskā valdība. M., 1928.

³² J. Steimanis, Latvijas kommunistiskās partijas taktika cīņā par pademju varas atjaunošanu 1920—1940. Rīgā, 1965, lk. 86—97.

³³ Очерки Коммунистической партии Латвии II, 1920—1940. Рига, 1966, lk. 169.

samasugust taktikat. EKP Keskkomitee soovitas revolutsioonilistel töölistel esitada uuele valitsusele partei poolt väljatöötatud ja tööliste laialdaste hulkade poolt heakskiidetud töörahva osalised nõudmised ning taotleda nende täitmist. «Sotside ministritevalitsusele katsuge nüüd organiseerida igasuguseid ettepanekuid nagu 8 tunnine tööpäev, täielise ühinemise vabaduse eest, amnestia, Nõukogude Liiduga majandusline liit, parunitele tasumaksmise seisma panemine või neile ära ütlemine jne.»³⁴ öeldi EKP Keskkomitee Poliitbüroo poolt 17. detsembril 1928 Illegaalsele Büroole saadetud direktiivkirjas. EKP ideelisel juhtimisel väljaantavas legaalses töölislehes «Edasi» ilmus kirjutis, kus töörahva nimel esitati A. Rei valitsusele konkreetseid nõudmised. «Härrad sotsid valitsuses ja selle eesotsas!» öeldi artiklis «Kui sots on peremees», «Eesti töörahvas esitab teile järgmised nõudmised, mis teile, kes endid «tööliste esitajaiks» nimetate, ometi vastuvõetavad peak-sid olema.»³⁵

Revolutsioonilised töölisid nõudsid, et A. Rei valitsus annaks amnestia kõikidele poliitvangidele, kaotaks riigis sõjaseisukorra, asuks kiiresti palkade reguleerimisele ja nõuaks kollektiivlepingute sõlmimist peremeeste ja tööliste vahel, viiks läbi tööliste kohustusliku kindlustamise vanaduse, töövoimetuse ja töötaoleku puhuks, varustaks põlluharijaid-maatamehi vajalikul määral maaga ja sõlmiks kiiresti kaubalepingu NSV Liiduga. Ka EKP Keskkomiteega tihedas kontaktis tegutseva Eesti Tööliste Partei III Riigikogu rühma liikmed esitasid 15. detsembril valitsusele taolised nõudmised.³⁶

Selline taktika, kus valitsusele esitati EKP poolt väljatöötatud osalised nõudmised ja taotleti nende täitmist, oli kahtlemata õige. ESTP esindajad «pahempoolses» valitsuses poleks arusaadavalt neid nõudmisi hakanud ellu viima. Kuid sellise taktika rakendamine oleks kahtlemata kaasa aidanud ESTP parempoolsete liidrite paljastamisele ja rahvahulkade revolutsioonilise aktiivsuse suurenemisele. «Sotside valitsemine on selle võrra soodus silmapilk, et seda peab kümme korda paremini kasutama, kui meie teinud oleme,» ütles J. Anvelt EKP 1929. aasta jaanuarikonverentsil. «Rei tallas avalikult jalge alla sotsialistlikud hilbud, mida tema ümber arvati olevat — meie peame nüüd tema alasti kodanluse ihu nõnda läbi piitsutama, et sinna ainust tervet nahatükki ei jääks. Loidus ses asjas, loidus siis, kui võimalik on sotside sotsialismist vaeseid sõnu seada nende tegude vastu, näidata nende tegude najal, et see partei on ärakodanlustunud härrade ja proudade partei — see loidus oleks andeks andmata.»³⁷

Kutsudes rahvahulki nõudma, et A. Rei valitsus astuks reaalseid samme töörahva huvides, andis EKP kõigile töötajatele võimaluse veel kord veenduda, et reformistlikud sotsiaaldemokraatlikud tegelased valitsuses ei täida oma lubadusi ja et nad on töörahvale selja pööranud. Ühtlasi näitas EKP sellega oma siirast püüdu töötada koos kõigi nende demokraatlike elementidega, kes on valmis pidama aktiivset, tegelikku võitlust pealetungiva reaktsiooni ja peadtõstva fašismi vastu.

Selline taktika aitas kaasa ka tööliste-sotsiaaldemokraatide ja kommunistide lähene-misele ning tihedamale koostööle võitluses töötajate igapäevaste vajaduste rahuldamise eest, ühisele võitlusele peadtõstva reaktsiooni vastu.

Kuid EKP ei olnud sellise õige taktika läbiviimisel A. Rei valitsuse suhtes meie arvates järjekindel. 25. detsembril 1928 ilmunud «Kommunisti» pikemas artiklis «Sotside valitsus» märgiti ühelt poolt õigusega, et iga «klassiteadlik tööline, iga naistööline lin-nas ja maal, iga kehvtalupoeg, iga aus kodanik... peab selle uue kokkuleppe-valitsuse arvustamise ja paljastamise oma esimeseks ülesandeks tegema»,³⁸ kuid teiselt poolt püstitati selles loosung: «Maha äraandjate valitsus!» Sama arvamus avaldas kommu-nistide ideelisel juhtimisel ilmuv Eesti Tööliste Partei häälekandja «Edasi» jaanuaris 1929 artiklis «Sotside valitsus kui töörahva äraandmine»³⁹. Taolisi seisukohti hakkasid 1929. aasta algul kaitsma ka legaalsetes töölisorganisatsioonides tegutsevad kommunistid.

³⁴ EKPA, f. 24, nim. 1, s.-ü. 505, l. 4.

³⁵ «Edasi» 22. dets. 1928.

³⁶ «Edasi» 15. dets. 1928.

³⁷ EKPA, f. 24, nim. 1, s.-ü. 520, l. 32.

³⁸ «Kommunist» 25. dets. 1928.

³⁹ «Edasi» 12. jaan. 1929.

Püstitades loosungi «Maha äraandjate valitsus!», ei arvestanud EKP Keskkomitee konkreetset olukorda Eestis ega ESTP mõju all olevate suhteliselt laiade tööliiskade meeoleolu.

Kuigi EKP juhtivad töötajad näitasid õigesti ESTP liidrite riigitüürile pääsemist kui kodanluse manöövrit, millega too püüdis veeretada endalt vastutust algava majanduskriisi eest,⁴⁰ tähendas loosung «Maha äraandjate valitsus!» sotsiaaldemokraatia ja kodanluse mõõtmist ühe ja sama mõõdupuuga. EKP oleks pidanud endiselt suunama võitluse teraviku just nende kodanlike reaktsiooniliste parteide ja rühmituste vastu, kes alates 1924. aastast taotlesid aktiivselt põhiseaduse muutmist antidemokraatlikus vaimus ja haudusid plaane diktaatorliku režiimi sisseseadmiseks Eestis. Selleks oleks tulnud ära kasutada ka sotsiaaldemokraatide teatud opositsiooni nende parteide ja rühmituste, samuti fašismi suhtes üldse. Samal ajal oleks tulnud endiselt jätkata valitsusele EKP osaliste nõudmiste esitamist ja taotleda nende täitmist. See oleks aidanud töörahva silmis paljastada ESTP liidrite võimetust ja reetlikkust ning oleks olnud parimaks agitatsiooniks sotsiaaldemokraatia vastu ja võtnud ESTP tegelastelt võimaluse veeretada hiljem kogu süü teiste erakondade esindajatele valitsuses. Taoline taktika ei oleks tähendanud Eestimaa Kommunistlikule Parteile oma seisukohtadest loobumist, vaid ainult muutust võitlusvormides.

EKP taktika A. Rei valitsuse suhtes loosungi all «Maha äraandjate valitsus!» ei andnud tööliisklassile õiget orientatsiooni. See taktika ei aidanud kaasa tööliisklassi jõudude ühendamisele revolutsiooniliseks võitluseks kodanluse vastu, reaktsiooni pealetungi pidurdamisele ja reformistlike, oportunistlike parteide liidrite isoleerimisele rahvahulkadest.

Muidugi olid EKP sellisel taktikal omad põhjused. ESTP liidri tegevus riigivahemana suurendas revolutsiooniliste tööliste vaenu sotsiaaldemokraatia vastu üldse. Illegaalne «Kommunist» esitas ülalmainitud loosungi alles pärast seda, kui uus valitsus oli 19. detsembril 1928 pikendanud Eestis sõjaseaduse kehtimist.

Ilmselt avaldasid EKP taktikale ka mõju rahvusvahelises kommunistlikus liikumises toimunud nihked. Kuna paljud Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei pahempoolsed liidrid olid end näidanud äärmiselt kõikuvatena ja asunud oma näilisele radikaalsusele vaatamata kommunismivaenulikele positsioonidele, tunnistas Saksamaa Kommunistliku Partei XI kongress (1927) pahempoolsed sotsiaaldemokraatlikud liidrid oma peavaenlasteks Saksamaa Sotsiaaldemokraatlikus Parteis.⁴¹ Ka mitmed teised kommunistlikud parteid tõstsid teravalt päevakorrale sotsiaaldemokraatiavastase võitluse probleeme, kutsudes sealjuures reaktsiooni pealetungi tingimustes pealööki andma just selle pahempoolse tiiva vastu.

Sotsiaaldemokraatia pahempoolsetele tegelastele 20-ndate aastate lõpul antud hinnangutes arvestati peamiselt Esimese maailmasõja ja sõjajärgse revolutsioonilise kriisi algaastail tsentrismivastases võitluses omandatud kogemusi, kuid kanti need teisele perioodile üle lihtsustatult ja dogmaatiliselt. Sel ajal aga olid klassivõitluse tingimused juba täiesti muutunud. Kommunistlikud parteid, samuti Komintern ei võtnud küllaldasel määral arvesse, et pahempoolsete sotsiaaldemokraatide hoiakus väljendus ka sotsiaaldemokraatia liikmeskonnas levima hakanud rahulolematust. Viimane oli osalt tingitud oma liidrite koalitsioonipoliitikast ja nende keeldumisest ajada järjekindlamat klassipoliitikat.

Kominterni VI kongress (1928) asus seisukohale, et rahvusvahelise proletariaadi klassivõitluse iseloom muutub iga päevaga revolutsioonilisemaks ja kommunismi mõju kasvamine tööliiskades viib proletariaadi hulgas järjest aktiivsemalt kodanlusvastasesse võitlusse. Seepärast koondas kongress eesrindlike kapitalistlike maade kommunistlike parteide peatähelepanu endiselt lähemale strateegilisele eesmärgile — võitlusele proletariaadi diktatuuri eest. Kui Kominterni VI kongressi otsustes defineeriti sotsiaaldemokraatiat fašismi «kaksikvennana», «fašismi mõõduka tiivana», siis Kominterni X plee-

⁴⁰ O. R(ä s t a s), Sotsialisti Rei valitsus ja mida ta kellegile andnud. «Edasi» 24. det. 1928.

⁴¹ Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, Bd. 4, lk. 136.

numi (1929) resolutsioonid rääkisid juba sotsiaaldemokraatiast kui sotsiaalfašismist, mille esindajad kodanlikus valitsuses olles keelavad ära revolutsioonilisi töölisorganisatsioone ja suruvad töölisklassi maha fašistlike meetoditega.⁴² Pleenum deklareeris, et «sotsiaalfašist on revolutsioonilise töölisliikumise suurim vaenlane», ja kohustas Kommunistlikku Internatsionaali kuuluvaid parteisid tugevdama võitlust rahvusvahelise sotsiaaldemokraatia kui kapitalismi tähtsaima alustoe vastu.

Näib, et vähemalt esialgu, 1928. ja 1929. aastal, olid EKP juhtivate tegelaste hinnangud sotsiaaldemokraatiale mõnevõrra erinevad rea teiste kommunistlike parteide ja isegi Kominterni hinnangutest. Leningradi ajalehes «Edasi» avaldatud pikemas artiklis, milles anti ülevaade Kominterni VI kongressi tööst,⁴³ oli näiteks J. Anvelt resoluutselt selle vastu, et sotsiaaldemokraate samastada fašistidega. «Mõnedel seltsimeestel oli teatud siht,» kirjutas ta Kominterni VI kongressi delegaatidest, «sotse ja fašismi ühte ja samasse puntrasse panna, mis muidugi õige ei oleks.»⁴⁴ Ja seda kirjutas J. Anvelt pärast seda, kui J. Stalin oli neli aastat tagasi esitanud teesi, et sotsiaaldemokraatia ja fašism on kaksikvennad.⁴⁵ Tagantjärele võib ju J. Anveldi 1928. aasta septembris avaldatud seisukohtadele üht-teist ette heita, kuid peamine oli nendes siiski õige. Esinedes EKP 1929. aasta jaanuarikonverentsil, ütles J. Anvelt seoses eelseisvate IV Riigikogu valimistega: «Blokisid valimiste ajal meie sotsidega ju teinud ei ole. Küll aga oleme neile ettepanekuid teinud... Ka nüüd võib olla tuleb töolistest sotside poole mõnel pool pöörata.»⁴⁶

Kommunistliku Internatsionaali VI kongressil vastuvõetud Kominterni programm andis teadusliku iseloomustuse kapitalistliku ühiskonna tekkimise, arenemise ja hävitamise kohta, määras kindlaks töölisliikumise üldised teoreetilised alused, samuti kommunistlike parteide strateegia ja taktika võitluses proletariaadi diktatuuri eest. Iga maa kommunistlik partei pidi marksismi-leninismi teooria üldiste põhimõtete alusel oma programmis kindlaks määrama partei tegevusjoone kohalikes tingimustes.

Ka EKP Keskkomitee hakkas välja töötama programmi projekti. EKP ajakirjanduses avaldati mõttevahetuse korras selleteemalisi kirjutisi. Nii ilmus «Klassivõitluses» J. Anveldi artikkel «EKP programmi küsimus». Selles tõstis autor esile kaheksa tähtsamat probleemi, mida EKP programmis tuli lähemalt selgitada. Üheks selliseks probleemiks oli «Eesti sotside klassiline ja poliitiline nägu — ning selle partei osa kapitalistlike korra kaitsmises proletarise revolutsiooni vastu».⁴⁷

Kommunistliku Internatsionaali programm oli andnud õige hinnangu parempoolsete sotsiaaldemokraatide liidrite reetlikule poliitikale ja näidanud nende osa imperialismi positsioonide kindlustamisel. Kuid sotsiaaldemokraatia klassiolemuse kindlaksmääramisel tegi Kominterni programm vea.⁴⁸ Analüüsimate sotsiaaldemokraatlikes parteides eksisteerivaid erinevaid elemente ja suundi, kinnitas Kominterni programm, et «kapitalismi kõige kriitilisematel momentidel etendab sotsiaaldemokraatia sageli fašismi osa».⁴⁹

Kominterni VI kongressi teesides «Rahvusvaheline olukord ja Kommunistliku Internatsionaali ülesanded» iseloomustati sotsiaaldemokraatiat kodanluse «töölisparteina», kelle kohta märgiti, et tema klassikoostöö ideoloogia puutub paljudes punktides kokku fašismi ideoloogiaga.⁵⁰

Nakatatuna mõningate juhtivate Kominterni tegelaste desorienteerivatest seisukohtadest, kuuldus ka EK Parteis juba 1928. aasta lõpul hääli, et ESTP polevat üldse väikekodanlik, vaid kodanluse pahempoolne partei. EKP 1929. aasta jaanuarikonverentsil

⁴² Коммунистический Интернационал в документах, lk. 881.

⁴³ «Edasi» 31. aug., 4. sept. 1928.

⁴⁴ «Edasi» 4. sept. 1928.

⁴⁵ Vt. J. V. Stalin, Rahvusvahelisest olukorrast. Teosed, 6 kd. Tallinn, 1948, lk. 277.

⁴⁶ ЕКРА, f. 27, nim. 1, s.-ü. 520, l. 213.

⁴⁷ «Klassivõitlus» 1928, nr. 100/101, lk. 4.

⁴⁸ История международного рабочего и национально-освободительного движения. Часть II. М., 1962, lk. 611.

⁴⁹ Программа и Устав Коммунистического Интернационала. М., 1936, lk. 43.

⁵⁰ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 776—778.

esines J. Eltermann, kes hiljem reetis töölisklassi, väitega, et ESTP on kodanluse kolmas partei. «Kui me ütleme, et sotside partei on väikekodanlik partei,» ütles J. Eltermann, «siis see on sotside partei alahindamine. Sotside partei on kodanluse partei pahem tiiv.»⁵¹ EKP Keskkomitee liikmed H. Pöögelmann, O. Rästas ja R. Vakmann vaidlesid sellele vastu. Nad näitasid, et ESTP koosseis on peaaegu tervelt väikekodanlik ja oma tegevuses on ta siiski sunnitud ajama «pahemat sorti» väikekodanlikku poliitikat.⁵²

Pareerides J. Eltermanni seisukohta, ütles H. Pöögelmann oma pikemas sõnavõtus: «Kust [on pärit] nimetus kodanluse kolmas partei? Sinovjev tarvitas [seda] inglise sotsialistliku (s. o. leiboristliku — A. L.) partei kohta. See nimetus ei kõlba aga Saksa, Prantsusmaa jne. kohta. Parteisid peame vaatama nende sotsiaalse koosseisu järele. Sotside parteis näeme kapit[alistlikel] maadel palju proletaarset elementi. Kui nende eesotsast juhtiv kildkond kõrvaldada, jäävad järele suured proletaarsed hulgad, kes valmis on meiega kaasa tulema. Kui vaadelda Eesti sotside parteid, siis näeme, et siin [on] töölisi õige vähe, kuna suurema enamuse moodustavad igasugused väikekodanlikud ja poolproletaarlased ja sellepärast ei saa meie Eesti sotsiaaldemokraatia kohta öelda, et ta kodanline partei on.»⁵³

EKP Keskkomitee koostatud ja EKP 1929. aasta jaanuarikonverentsile arutamiseks esitatud programmi projektis oli üksikasjaliselt näidatud ESTP osa kodanliku riigi tekimisel ja tema võimu kindlustamisel. «Oma sotsiaalse koosseisu poolest ei ole sotside partei töölisklassi organisatsioon. Kuna tema ridades ainult mõni üksik tööstustöoline ja väike arv maatöölisi leidub ja poolproletaarlasi, seisab ta koos meistritest, haritlastest, keskmistest ametnikkudest, teenijatest, väikekodanlastest,» öeldi EKP programmis. «Juhtivat osa etendavad ses parteis haritlased, kes «võitlevad» soojade kohtade pärast ning kelle «võitlus» avaldub kõiksugustes parlamentlistes kauplemistes ja kombinatsioonides ning enam — ehk vähem osavas valijate ninapidi vedamises. Eila valitsuses, täna «vastasrinnas», homme jälle valitsuse kandidaat, kui kodanlus tahab ja lubab seda — nii loovib see väikekodanline.... partei päevast päeva, hoides oma mõrras vähemteadlikku töörahvast.»⁵⁴

EKP programmi hinnang sotsiaaldemokraatia kohta erines Kominterni programmi hinnangust. Sellele asjaolule juhtis 11. juulil 1929 EKP Keskkomitee tähelepanu ka Kominterni Täitevkomitee Poola-Baltimaade Sekretariaat, kus J. Anvelt esines ettekandega EKP programmi kohta. Leedu Kommunistliku Partei Keskkomitee esindaja Z. Angarietis märkis, et EKP programmis puudub iseloomustus Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei kui kodanluse kolmanda partei kohta, nagu seda annab Kominterni programm. Poola Kommunistliku Partei Keskkomitee esindaja Rval leidis, et EKP programmis ei ole alla kriipsutatud, et sotsiaaldemokraadid kasvavad kodanlusega kokku.⁵⁵ Oma vastuses põhjendas J. Anvelt pikemalt, millest EKP Keskkomitee oli lähtunud Eesti Sotsialistlikule Tööliste Parteile hinnangu andmisel. Ta kaitses kindlalt seisukohta, et ESTP on väikekodanlik partei ja et selle partei programm on samuti väikekodanliku partei programm. J. Anvelt leidis, et polevat ju midagi katki, kui EKP programmis on sotsiaaldemokraatide osa pisut teisiti iseloomustatud, kui seda on Kominterni programmis. Üksikud erandid olid J. Anveldi arvates võimalikud. «On arusaadav, et üks probleem on suurtööstuslike maade nagu Saksa sotsiaaldemokraatia, või isegi vähemate nagu Rootsi, aga kus on siiski suurtööstus ja töölisklass oma rõhuvas enamikus kuulub sotsiaaldemokraatliku partei ridadesse,» ütles J. Anvelt oma kõne lõpul, «ja omaette probleem on sotsiaaldemokraatlikud parteid niisugustes põialriikides, nagu seda on Eesti.»⁵⁶

Kuid rahvusvahelises kommunistlikus liikumises toimunud nihked hakkasid avaldama

⁵¹ EKPA, f. 27, nim. 1, s.-ü. 520, l. 75.

⁵² Sealsamas, l. 76—79.

⁵³ EKPA, f. 27, nim. 1, s.-ü. 520, l. 78.

⁵⁴ EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 207, l. 51.

⁵⁵ EKPA, mikrofilmide fond. KTK Poola-Baltimaade Sekretariaadi protokoll nr. 16, 11. juunist 1929, l. 2—3.

⁵⁶ Sealsamas, l. 10.

mõju ka EKP tegevusele. Kominterni Täitevkomitee Poliitsekretariaadile 1929. aasta detsembris esitatud materjalides väitis O. Rästas juba, et EKP Keskkomitee liikmete üksikutes artiklites iseloomustatakse ESTP-d «kui kodanluse parteid töölistele, parteid, kes on kokkukasvanud kodanliku riigiga».⁵⁷

Kominterni 1928. ja 1929. aasta dokumentides sotsiaaldemokraatia kohta antud hinnangud tekitasid kõikjal soodsa pinna sotsialistide samastamiseks fašistidega. Ka Eestis läksid tööliste hulgas tehtavas propaganda- ja agitatsioonitöös käibele samasugused seisukohad ja terminid. Eesti kommunistid ja revolutsioonilised töölised hakkasid ka EST Parteis nägema «sotsiaalfašiste». 15. detsembril 1928 kirjutas legaalne töölisajaleht «Edasi» artiklis «Miks sotsid valitsuse etteotsa astusid», et sotsiaaldemokraadid aitavad «fašismi oma käega pukki». 1929. aasta märtsi lõpul ilmunud EKP Keskkomitee lendelehes «Eesti töörahvale» on Eesti sotsiaaldemokraate nimetatud fašistide toetajateks.⁵⁸ Termin «sotsiaalfašism» ilmus Eesti revolutsioonilises ajakirjanduses esmakordselt 1929. aasta juulikuu teisel poolel.⁵⁹ Artiklis «Sotsid närvivad haigekassade kallal» tarvitas ka 1929. aasta oktoobris ilmunud «Kommunist» terminit «sotsifašism»,⁶⁰ kuna sama aasta detsembris ilmunud «Kommunisti» järgmine number sisaldas juba loosungi «Proletaarlased! Võitlusele sotsifašistide vastu kui töörahva timukate vastu!»⁶¹

Seda, et eesti kodanluse reaktsioonilised ringkonnad tüürisid fašismi poole, ei saa keegi eitada. Poolas ja Leedus 1926. aastal toimunud fašistlikud riigipöörded ning järgmise aasta algul Lätis Valmieras kohaliku garnisoni ohvitseri Olinši juhtimisel ette võetud fašistlik putšikatse⁶² innustasid kahtlemata ka eesti kodanlust. Kõige reaktsioonilisemad elemendid Eestis arvasid, et 1. detsembri ülestõusukatse pidi andma tõeke riigikorra muutmiseks. Selleks «Trooja hobuseks» pidi saama «põhiseaduse parandamine», mida fašismimeelsed ringkonnad kavatsesid läbi viia. «Nüüd ometi on nähtud, kuhu viib niisugune erakonnadevaheline võitlus, mis pimestab ega lase tähele panna ümbritsevaid hädaohte,» kirjutas fašismi apologet K. A. Hindrey. «Nüüd, kus kindral Laidoner on jälle ülemjuhataja, võib ometi muuta põhiseadust ja seda kohandada reaalloludele.»⁶³

Laiemat kõlapinda hakkasid fašistliku diktatuuri kehtestamise püüded leidma seoses kriisinähtuste tekkimisega ja tööliikumise aktiviseerumisega aastail 1928—1929. Nüüd nõudsid põhiseaduse muutmist juba kõik kodanlikud ja väikekodanlikud parteid. IV Riigikogu valimiskampaaniat 1929. aasta esimestel kuudel kasutasid nad parlamentarismivastase võitluse intensiivistamiseks. Pärast valimisi juulikuus kujundatud uue kodanlike parteide koalitsioonivalitsuse etteotsa kutsuti tööerakonna liider Varssavi saadik ja tuntud polonofiil O. Strandmann. Nagu väidab seda ajajärku lähemalt uurinud ajaloolane E. Plotnik, oli kodanluse eesmärgiks O. Strandmanni teadmisi ja kogemusi fašistlikust Poolast ära kasutada ka Eesti fašiseerimiseks ning laiendada tööerakonna kaudu väikekodanluse seas fašismi sotsiaalset baasi.⁶⁴ Ühtlasi demonstreeris eesti kodanlus sellega oma sümpaatiat fašistlikule Poolale. Uue parlamendi ja valitsuse üheks esimeseks sammuks sisepoliitikas oli sõjaseaduse pikendamine, välispoliitikas aga selge ja demonstratiivne lähenemine Poola fašistidele. Seega oli ka Eestis saabus parlamentarisismi kriis ja kodanlus hakkas üha rohkem kalduma avaliku terroristliku diktatuuri — fašismi poole. Muidugi ei olnud fašismi kehtestamise oht Eestis 1920-ndate aastate lõpul nii reaalne, kui 1930-ndate aastate algul.

Vajadusele võidelda fašismiohu vastu oli Komintern juba varem tähelepanu pööranud. 3. veebruaril 1927 oli KTK Poola-Baltimaade Sekretariaadil päevakorras «võitlus fašistliku pöörde vastu Lätis». Kominterni Täitevkomitee üleskutses «Kogu maailma

⁵⁷ EKPA, f. 1, nim. 1 c/c, s.-ü. 3, l. 51.

⁵⁸ EKPA, f. 27, nim. 7, s.-ü. 9, l. 23.

⁵⁹ Vt. «Punane Edasi» 20. juulil 1929.

⁶⁰ «Kommunist» 28. okt. 1929.

⁶¹ «Kommunist» 15. det. 1929.

⁶² J. Šteimaniš, Latvijas kommunistiskās partijas taktika . . . , lk. 78.

⁶³ Eesti rahvuslikud suurmehed. I kd. Tallinn, 1935, lk. 76.

⁶⁴ E. Plotnik, Kodanliku parlamentarismi kokkuvarisemine . . . , lk. 164.

töötajatele!» hoiatati, et reas maades, eriti aga Balti riikides, tuleb töörahval tugevdada valvsust, kuna fašistliku riigipöörde oht on seal suur.⁶⁵

Eestimaa Kommunistlik Partei mõistis õigesti fašismiohtu ja paljastas oma väljannetes korduvalt Eesti kodanluse tegevust fašistliku pöörde ettevalmistamisel. Kuid Eesti kommunistid, nagu kommunistid reas teisteski maades, olid neil aastail ekslikul seisukohal, et ainuke tee fašismi ärahoidmiseks on sotsialistlik revolutsioon. Seejuures ei arvestatud, et nii Eestis kui ka enamikus teistes kapitalistlikes maades ei olnud veel küpsenud tingimusi sotsialistlikuks revolutsiooniks, et võitluse põhilülks ei olnud veel küsimus, kas sotsialism või kapitalism, vaid kas fašism ja sõda või demokraatlike vabaduste kaitsmine ja laiendamine. See tähendab, et enne sotsialistliku revolutsiooni juurde jõudmist tuli läbida fašismivastase võitluse etapp.

Eestimaa Kommunistlikul Parteil oleks tulnud sellel perioodil rahvahulkadele selgitada, et niikaua kui ei ole kätte võidetud proletaarne demokraatia, on Eestis vaja kaitsa fašismi eest kodanlikku demokraatiat. Artiklis «Fašistlike riigipöörde vastu» aga kutsuti Eesti töölisi ja töötavaid talupoegi fašistliku riigipöörde teostamise katse puhul astuma relvad käes kaitsma mitte kodanlikku korda, vaid võitlema juba töörahva võimu eest. «Ükski klassiteadlik tööline, mitte ükski arusaav maakehvik ei lähe kaitsma seda vabariiki,» öeldi artiklis. «Fašismi vastu võitlusse astuda, et tagurlist riigipööret ära hoida, see tähendab võitlusse astuda täieliku tööliste ja talurahva valitsuse eest, tõeliku demokraatia eest.»⁶⁶ Samasugust seisukohta oli väljendanud legaalne «Uus Edasi» juba 23. märtsil 1929 artiklis «Fašism, ta sotsiaalsed juured ja fašismi nägu».

Et Eestis nagu enamikus teisteski Euroopa maades oli 20-ndate aastate lõpul võitluse põhiküsimuseks kas demokraatia või fašism, siis ei võinud Eestimaa Kommunistlikul Parteil olla ükskõik, kas võimul on fašismi poole tüüriv kodanlik koalitsioonivalitsus või valitsus, kus ESTP liidritel oli tugev mõju. Kajastades väikekodanluse huve, ei pooldanud ju sotsiaaldemokraatide valdav enamus fašismi, vaid kodanliku parlamentarismi säilitamist. Sellepärast oli õige EKP esialgne taktika esitada A. Rei valitsusele partei poolt väljatöötatud ja töötajate laialdaste hulkade poolt heakskiidetud töörahva osalised nõudmised ning taotleda nende täitmist.

Tõsi, teatud osal sotsiaaldemokraatia liidritest olid reas maades fašistidega tihedad sidemed. Mõned neist (ka Eestis) läksid hiljem isegi üle fašistide teenistusse. Kuid kogu sotsiaaldemokraatia samastamine fašismiga oli vale. Termin «sotsiaalfašism» käibe-laskmisega eitati sisuliselt igasugust tegevusühtsust sotsiaaldemokraatiaga. Sotsiaaldemokraatiale hinnangu andmisel ei arvestatud seda, et tal on äärmiselt reaktsioonilise imperialistliku kodanlusega võrreldes erinev sotsiaalne baas ja erinevad eesmärgid. Sotsiaaldemokraatia samastamine fašismiga andis kommunismi vaenlastele võimaluse laiendada kommunistlikke parteisid, nagu käsitaksid need miljoneid sotsiaaldemokraate-lihtinimesi kuritahtlikult fašistidena.⁶⁷ Sotsiaaldemokraatia samastamine fašismiga takistas õigeaegset tähelepanu pööramist faktile, et fašismi pealetungi ajal muutub sotsiaaldemokraatia, välja arvatud üksikud parempoolsed liidrid, objektiivselt jõuks, kes on fašismiga opositsioonis ja kellega võib saavutada tegevusühtsust. Sotsiaaldemokraatia liindamine «sotsiaalfašismina» nõrgestas kommunistlike parteide positsiooni rahvahulkades ning ahendas reaktsiooni- ja fašismivastaste jõudude võitlusrinnet, kergendas aga parempoolsete sotsiaaldemokraatide lõhestustegevust töölisliikumises.

Koos loosungiga «Maha äraandjate valitsus!» püstitas EKP Keskkomitee ka loosungi «Võitlusele töörahva valitsuse eest!»

Selleks, et ühistrindesse tõmmata laiu töörahva hulki, ka neid, kes ei olnud veel valmis võitlema proletariaadi diktatuuri eest, kuid kes tahtsid osa võtta majanduslikust

⁶⁵ Vt. J. Steimanis, Latvijas kommunistiskās partijas taktika..., lk. 78.

⁶⁶ «Kommunist» 25. apr. 1929.

⁶⁷ Vt. Раджани Палм Датт, Интернационал. Очерк истории коммунистического движения 1848—1943. Перевод с английского. М., 1966, lk. 217—218.

ja poliitilisest võitlusest kodanluse vastu, püstitas Kominterni IV kongress (1922) teatavasti «töölis- (hiljem laiendatud kujul töölis-talupoegade) valitsuse» loosungi.⁶⁸

Ka EKP Keskkomitee oli juba 1922. aasta kevadel töörahvale selgitanud, et ühistrinde 12 nõudmist saab teostada ainult töörahva, s. o. tööliste ja talurahva valitsus, kes koosneb töölisklassi, väikemaapidajate, väikeasunike ja teiste töörahva kihtide esindajast. Partei näitas, et töörahva valitsus ei tähenda veel proletariaadi diktatuuri, kuid töörahva valitsuse kaudu võib viia tee proletariaadi diktatuurini, nõukogude võimuni.⁶⁹

Töörahva valitsuse loosungil oli tolle aja tingimustes suur agitatsiooniline tähtsus. Ta võimaldas ühte koondada töölisklassi, aitas mobiliseerida proletariaati ja talurahvast revolutsioonilisele võitlusele kodanluse vastu, luua partei tugipunkte maal ja laiendada töölisklassi mõju talurahva keskel. Töörahva valitsuse loosung aitas 20-ndate aastate algul laiendada ühistrinde baasi ja valmistada ette tingimusi proletariaadi võimu kättevoitmiseks.

1924. aasta suvel toimunud Kominterni V kongress andis aga tööliste ja talupoegade valitsuse loosungile juba teise määratluse. «Loosung «töölis-talupoegade valitsus»,» öeldi otsuses, «on Kommunistliku Internatsionaali seisukohalt loosungi «proletariaadi diktatuur» tõlge revolutsiooni keelde, rahvahulkade keelde.»⁷⁰ Sellega oli sellelt loosungilt võetud tegelikult tema esialgne mõte — olla töölisklassi ja kõigi töötavate hulkade ühise võitluse platvormiks.

EKP Keskkomitee ei kasutanud pärast 1924. aasta 1. detsembri relvastatud ülestõusu oma agitatsiooni- ja propagandatöös ligemale neli aastat «töölis-talupoegade valitsuse» loosungit. Alles 25. detsembril 1928 ilmunud artiklis «Sotside valitsus» esines loosung «Võitlusele töörahva valitsuse eest!». 19. veebruaril 1929 KTK Poola-Baltimaade Sekretariaadile arutamiseks esitatud EKP Keskkomitee poolt koostatud IV Riigikogu valimiseelses platvormis puudus nõudmine «võitlus töörahva valitsuse eest!» Leedumaa Kommunistliku Partei esindaja, Poola-Baltimaade Sekretariaadi vastutav sekretär V. Mickievicius-Kapsukas ja Soome Kommunistliku Partei esindaja K. Manner pidasid vajalikuks, et EKP valimiseelses platvormis oleks tingimata püstitatud loosung töölis-talupoegade valitsuse kohta.⁷¹ Selline seisukoht kajastus ka koosoleku lõpul vastuvõetud resolutsioonis.⁷² Kui EKP Keskkomitee ja EKNÜ Keskkomitee 4. aprillil 1929 väljaantud üleskutses «Kogu Eestimaa töörahvale, töötavale talurahvale ja teistele töötavatele kihtidele, kõigile lihtsõjaväelastele, kõigile kurnatutele ja rõhututele!» tegid teatavaks partei valimiseelse platvormi IV Riigikogu valimistel, esines selles juba kindlalt nõudmine «võitlusele tööliste ja talurahva valitsuse eest».⁷³ Lendlehes oli ka üksikasjalikult dešifreeritud selle loosungi sisu: «Päasetee majanduslisest hädast ja viletsusest, ärapäas imperialistide küünte vahelt, hävitava hoobi andmine fašistilisele hädaohule, on ainult üks: laiali peksta kurnajate ja sotside valitsus ja maksuma panna tööliste ja talurahva valitsus.... Käesolevatel valimistel koguge jõudu selle valitsuse teostamiseks. Koguge jõudu kodanluse ja sotside äravõitmiseks! Koguge jõudusid tõsikutute ja hallparunite vabariigi muutmiseks proletariaadi vabariigiks!.... Võitlusele tööliste ja talurahva valitsuse eest!»⁷⁴

Nagu näha, avaldasid rahvusvahelises kommunistlikus liikumises neil aastail käibel olnud seisukohad oma mõju EKP tegevusele ka selles küsimuses.

*

⁶⁸ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 301—302.

⁶⁹ «Коммунист» nr. 5, märts 1922.

⁷⁰ Коммунистический Интернационал в документах, lk. 409.

⁷¹ ЕКРА mikrofilmide fond, KTK Poola-Baltimaade Sekretariaadi koosoleku protokoll nr. 6, 19. veebruarist 1929, l. 3—4.

⁷² Sealsamas.

⁷³ ЕКРА, f. 27, nim. 1, s.-ü. 9, l. 25.

⁷⁴ Sealsamas.

Niisugused olid mõned taktikalised vead, mida kommunistlik liikumine Eestis tegi neil aastail ja mille suuruse üle on meie päevil palju lihtsam otsustada, vaadates neid tänapäeva pilguga. Tehtud vead ei tohiks hetkekski varjutada kommunistide aktiivset ja mehhist osa, nende distsiplineeritust ja ustavust võitluses töölisklassi huvide eest. Ka ei ole võimalik võrrelda kapitalismi ning pealetungiva reaktsiooni vastu peetud igapäevases lakkamatus ning visas võitluses tehtud kommunistide taktikalisi vigu parempoolse sotsiaaldemokraatia peamise poliitilise joonega. Kommunistid tegutsesid töörahva huve täielikult reetnud ja klassikoostööd propageerivate parempoolsete sotsiaaldemokraatide vastu sageli läbimõtemata ja vihatundest eksiteele viidutena. Kommunistidel ei jätkunud kahjuks alati kainet poliitilist meelt, kuid nad jäid töölisklassi üritusele lõpuni ustavaks.

Niipea aga, kui fašism oli muutunud kõigile käegakatsutavaks hädahouks, olid just kommunistid need, kes esimestena, ilma igasuguste eeltingimusteta, kutsusid visalt ja järjekindlalt üles looma pealetungiva fašismi vastu töölisklassi ühistrinnet, sotsiaaldemokraatide ja kommunistide ühistrinnet, kusjuures polnud tähtis, kas see toimub «ülalt» või «altpoolt».

ЕКР Keskkomitee
Partei Ajaloo Instituut

Saabus toimetusse
2. II 1968

А. ЛИБМАН

ОБ ИЗМЕНЕНИЯХ В ТАКТИКЕ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЭСТОНИИ В 1928—1929 гг.

Резюме

В период относительной стабилизации капитализма завоевание большинства рабочего класса имело по-прежнему большое значение для КПЭ. И в эти годы решение проблемы в большой степени зависело от правильного использования тактики единого фронта.

Несмотря на то что лидеры Социалистической Рабочей партии Эстонии, проводя политику классового сотрудничества с буржуазией, фактически пытались обезоружить рабочий класс, было необходимо, чтобы КПЭ не оставляла эту партию вне поля своей деятельности, а продолжала вести активную работу среди ее членов, надо было вырвать их из-под влияния реформистских лидеров. Такую тактику рекомендовал и IV расширенный пленум Коминтерна (1926 г.) при обсуждении проблем единого фронта.

Влияние Социалистической Рабочей партии Эстонии в эти годы распространялось не только на неорганизованных, но и на организованных рабочих, и Коммунистической партии Эстонии нужно было учитывать этот факт в тактике борьбы за большинство рабочего класса.

Когда в Эстонии пришло к власти правительство лидера СРПЭ А. Рея, Центральный комитет КПЭ рекомендовал революционным рабочим представить новому правительству выработанные партией и одобренные широкими массами трудящихся частичные требования трудового народа и проследить за их выполнением. И хотя Центральный комитет КПЭ знал, что «левое» правительство представителей СРПЭ не будет претворять в жизнь эти требования, такая тактика, несомненно, способствовала бы дальнейшему разоблачению правых лидеров СРПЭ и росту революционной активности масс.

Но КПЭ не была последовательной в проведении такой тактики по отношению к правительству А. Рея. Наряду с правильными положениями все более доминировало требование призвать рабочих к тому, чтобы провалить правительство лидера СРПЭ А. Рея. Лозунг «Долой правительство предателей!», выдвинутый КПЭ, показал, что она подходит с одной меркой к социал-демократии и буржуазии. Партии же нужно было по-прежнему все свои силы направлять на борьбу против тех реакционных партий и группировок, которые с 1924 г. активно требовали изменения конституции в антидемократическом духе и вынашивали планы установления диктаторского режима в Эстонии.

С появлением признаков кризиса и ростом активности рабочего движения в 1928—1929 гг. в Эстонии широкое распространение получили попытки установления

фашистского режима. КПЭ правильно понимала опасность фашизма и неоднократно разоблачала в своих печатных изданиях деятельность буржуазии по подготовке фашистского государственного переворота. Однако эстонские коммунисты, как и коммунисты других стран, придерживались тогда ошибочного мнения, что единственный путь предотвращения фашизма — социалистическая революция. Вместе с лозунгом «Долой правительство предателей!» Центральный Комитет КПЭ провозгласил и лозунг «К борьбе за правительство трудового народа!» А так как в Эстонии, как и в других странах, основным вопросом борьбы был — демократия или фашизм, а не капитализм или социализм (условия для социалистической революции еще не созрели), то КПЭ не могло быть безразличным, будет ли у власти стремящееся к фашизму буржуазное коалиционное правительство или правительство, в котором большое влияние имеет СРПЭ. Выражая интересы мелкой буржуазии, подавляющее большинство социал-демократов не были сторонниками фашизма, а выступали за сохранение буржуазного парламентаризма.

На деятельность КПЭ в эти годы повлияли некоторые ошибочные положения и формулировки, принятые тогда в международном коммунистическом движении.

Рассмотренные в статье некоторые тактические ошибки коммунистического движения Эстонии того периода никак не умаляют активности и мужества коммунистов, их дисциплинированности и верности, проявленных ими в борьбе за интересы рабочего класса. Коммунисты часто действовали не совсем продуманно, их ошибки обусловлены чувством негодования, которое вызвали у них социал-демократы, предававшие интересы трудового народа и пропагандировавшие классовое сотрудничество. К сожалению, коммунистам не всегда хватало политического чутья, но они до конца оставались верны делу рабочего класса.

*Институт истории партии
при ЦК КП Эстонии*

Поступила в редакцию
2/II 1968

A. LIEBMAN

ÜBER DIE VERÄNDERUNGEN IN DER TAKTIK DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI ESTLANDS IN DEN JAHREN 1928—1929

Zusammenfassung

Während der Periode der relativen Stabilisierung des Kapitalismus war die wichtigste Aufgabe der Kommunistischen Partei Estlands (KPE) immer noch der Kampf um die Mehrheit der Arbeiterklasse. Auch in diesen Jahren war es bei der Lösung jenes Problems von wesentlicher Bedeutung, in der Frage der Einheitsfront mit richtiger Taktik vorzugehen.

Obwohl die Führer der Sozialistischen Arbeiterpartei Estlands (SAPE) eine Politik der Zusammenarbeit mit der Bourgeoisie führten und damit die Arbeiterklasse faktisch zu entwaffnen suchten, war es notwendig, diese Partei nicht aus dem Geltungsbereich zu lassen. Vor der KPE stand auch weiterhin die Aufgabe, unter den Reihenmitgliedern dieser Partei die revolutionäre Arbeit fortzusetzen, um sie vom Einfluß ihrer reformistischen Führung zu befreien. Eine solche Taktik empfahl auch das erweiterte VI. Plenum der Komintern (1926) bei der Beratung der Fragen der Einheitsfront.

Da in diesen Jahren der Einfluß der SAPE sowohl auf die nichtorganisierte als auch auf die organisierte Arbeiterklasse gewachsen war, mußte die KPE diese Tatsache in ihrer Taktik im Kampf um die Mehrheit der Arbeiterklasse berücksichtigen.

Als in Estland die Regierung A. Reis, des Führers der SAPE, zur Macht kam, empfahl das ZK der KPE den revolutionären Arbeitern, der neuen Regierung die teilweisen Forderungen der Werktätigen vorzulegen, die von der Partei ausgearbeitet und von den breiten Massen der Arbeitenden gutgeheißen worden waren. Gleichfalls empfahl das ZK der KPE, die Ausführung dieser Forderungen zu unterstützen. Obwohl das ZK der KPE wußte, daß die Vertreter der SAPE in der «linken» Regierung diese Forderungen nicht erfüllen werden, hätte eine solche Taktik unbezweifelt dazu beigetragen, die rechten Führer der SAPE auch weiterhin zu entlarven und die Volksmassen zu revolutionieren.

Aber die KPE war bei der Durchführung dieser Taktik in betreff der A.-Rei-Regierung inkonsequent. Neben richtigen Standpunkten dominierte immer mehr die Forderung, die Arbeitenden zur Stürzung der A.-Rei-Regierung aufzurufen. Das ZK der KPE gab die Lösung «Nieder mit der Verräterregierung!» aus. Dadurch zeigte sie, daß sie bei der Sozialdemokratie und der Bourgeoisie das gleiche Maß verwendete. Die

KPE hätte, wie bisher, ihren Kampf mit besonderer Schärfe gegen diejenigen bürgerlichen reaktionären Parteien und Gruppierungen richten müssen, die sich seit 1924 aktiv um die Änderung der Verfassung im antidemokratischen Sinn bemühten, und Pläne für die Einrichtung eines diktatorischen Regimes schmiedeten. Mit dem Entstehen der Krisenzeichen und der Aktivierung der Arbeiterbewegung in den Jahren 1928—1929 begannen auch in Estland die Bestrebungen zur Errichtung einer faschistischen Diktatur mehr Anklang zu finden. Die KPE verstand die faschistische Gefahr und enthüllte in ihren Ausgaben wiederholt die Vorbereitungen der Bourgeoisie Estlands zu einem faschistischen Umsturz. Aber die Kommunisten Estlands, wie auch die Kommunisten in anderen Ländern, waren in dieser Periode auf dem falschen Standpunkt, daß der einzige Weg zur Verhütung des Faschismus die sozialistische Revolution sei. Gleichzeitig mit der Losung «Nieder mit der Verräterregierung!» gab das ZK der KPE auch die Losung «Auf zum Kampf um die Regierung der Werktätigen!» aus. In Estland wie auch in den meisten Ländern Europas galt damals als hauptsächliche Kampfaufgabe: entweder Demokratie oder Faschismus, nicht aber: entweder Sozialismus oder Kapitalismus (für die sozialistische Revolution waren damals die Bedingungen noch nicht gereift). Deshalb konnte es der KPE nicht gleichgültig sein, ob eine zum Faschismus steuernde bürgerliche Koalitionsregierung an der Macht steht, oder eine Regierung, in welcher die SAPE starken Einfluß hätte. Als Ausdruck der Interessen des Kleinbürgertums billigte ja die überwiegende Mehrheit der Sozialdemokraten nicht den Faschismus, sondern die Beibehaltung des bürgerlichen Parlamentarismus.

Ihren Einfluß auf die KPE übten einige falsche Standpunkte und Formulierungen aus, die in diesen Jahren in der internationalen kommunistischen Bewegung im Umlauf waren.

Die in gegebener Abhandlung behandelten taktischen Fehler, welche die kommunistische Bewegung in dieser Periode in Estland begangen hat, dürften auf keinen Augenblick die aktive und mannhafte Rolle, die die Kommunisten im Kampfe um die Interessen der Arbeiterklasse spielten — ihre Disziplin und Treue — überschatten. Die Kommunisten handelten den Sozialdemokraten gegenüber, die die Interessen der Werktätigen vollständig verraten hatten und die Zusammenarbeit der Klassen propagierten, oft unbedacht und vom Zorn verleitet. Leider besaßen die Kommunisten nicht allemal genug nüchterne politische Entschlossenheit, doch blieben sie der Sache der Arbeiterklasse treu bis ans Ende.

*Institut für Parteigesichtsforschung
des ZK der KP Estland*

Eingegangen
am 2. Febr. 1968